

TEMPS ERA TEMPS

La jota ballada i la jota cantada

Des de fa 13 anys la comarca de la Ribera d'Ebre, amb l'entitat "Lo Fardell Patxeti" organitza la Festa de la Jota que cada any se celebra a una vila diferent; enguany, la passada setmana a Vinebre. La notable i creixent assistència de gent i el suport institucional ha fet que el ball popular de la jota esdevinga un dels elements importants de les festes majors.

Josep Bayerri Raga,
periodista

Al llarg dels anys, la iniciativa ha permès recuperar fins a 17 variants tradicionals de la jota riberenca que havia quedat limitada a sis pobles, especialment a Miravet i Benissanet. Avui afortunadament ja es torna a practicar arreu de la comarca amb una significativa participació de la joventut. La jota, com a expressió de la cultura popular, molt arrelada a la gent, té elements singulars i propis que s'han construït ballant-la des de fa centenars d'anys, en alguns casos com el més notable signe identitari de cada territori amb diferències molt significatives entre diverses comunitats. Tot i els intents de relacionar-la amb la Jota Aragonesa, especialment per l'Ajuntament de Tortosa organitzant exhibicions durant les festes de la Cinta dels anys cinquanta i seixanta, la Jota tortosina té re-

calcables diferències amb la d'altres indrets d'Espanya.

A Catalunya la jota té expressions pròpies i, tot i haver-hi un fil conductor, es fa palesa la diferència entre la jota que es balla a l'Ebre i la del Camp de Tarragona. La nostra Jota fou estudiada a principis del segle XX pel folklorista Joan Moreira Ramos (*Del folklore tortosí*, Tortosa 1934, reeditat per Coop. Gràfica Dertosense, 1979) com a Jota tortosina amb variants a altres pobles del Baix Ebre i Montsià, des d'Ulldecona al Delta. Les classes benestants tortosines mai s'hi van sentir identificades justament perquè era una eina popular i durant els anys de la postguerra va experimentar un notable arraonament. Fou recuperada a principis dels anys seixanta pels germans Arasa quan a la dolçaina i Ramon Balaguer amb el "Grup Tortosí de Dances Folkloriques" i els darrers anys ha estat molt revalorada pel treball del grup Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries. El 2009, l'Ajuntament

d'Amposta va endegar una campanya perquè fora declarada Patrimoni d'Interès Nacional de Catalunya, fet cosa que es feu efectiu per la Generalitat l'any següent.

En parlar de la Jota tortosina cal distingir entre la Jota ballada i la Jota cantada i també els instruments emprats en cada casa. Els instruments emblemàtics del so eren la dolçaina i el timbal, usats per a totes les expressions populars des de les processons i actes litúrgics (com el ball de l'Àliga a la seu de Tortosa com el més magnífic) i les convocatòries de carrer, especialment al ball: Cap de ball, Punxonet, Bolero, Fandango i al final, la Jota. La Jota també es ballava amb el que s'anomenava "música de vent" o rondalla, formada per guitarres, bandúrries, guitarrons, clarinet, trompeta i bombardí i alguna vegada també panderetes i castanyoles, en major o menor grau, segons el nivell del conjunt. Actualment, a molts de pobles, com els ja esmentats de la Ribera d'Ebre, és ja

La Jota tortosina, o ebreca, segons qui la nomena, torna a recuperar el paper d'element cabdal de la festa popular a les Terres de l'Ebre.

directament la banda de música local la que fa la música amb les seues especificitats.

Pel que fa a la Jota cantada, l'element clau, a més de la rondalla, era el cantador, que improvisava versets en aquell moment, de vegades en una mena de controvèrsia amb un altre o altres cantadors que li portaven la contrària. Eren normalment quartetes octosil·làbiques que es feien rimar, moltes vegades forçadament, en el primer i el tercer vers. Estes lletres servien sovint, encara que amb molta prudència per a fer escarn o

crítica de les persones locals poderoses o dels polítics que manaven durant els anys de la dictadura; també, val a dir-ho, per fer-ne lloança si eren els que pagaven la ronda o el que convenia. A principis del segle XX hi havia cantadors famosos que es trobaven a les festes major. Molts han passat a la història petita del territori com Artimanya, Mascarell, Pepe'l Mut, Caragol, Perot i Carrinya. Ja després de la Guerra va haver-hi cantadors nous com Tonet, Teixidor, Boca de Bou i especialment El Canalero; i la darrera generació amb Joseret i Artur Gaya fent de Quico el Célio. ■